

Muistio on laadittu yhteistyössä puolustusministeriön kanssa.

AJANKOHTAISTA ASEVALVONNASSA

- Suomen puheenjohtajuus asekauppasopimus ATT:ssä etenee; painopisteinä sopimuksen universalisaation edistäminen ja toimeenpanon tukeminen.
- Kansallisessa puolustustarvikkeiden vientivalvonnassa Lähi-itä säilyy haastavana alueena; Suomi jatkaa tarkkaa tapauskohtaista harkintaa.
- Suomi jakaa tavoitteen ydinaseettomasta maailmasta ja korostaa ydinsulkusopimuksen (NPT) merkitystä ja asemaa ydinaseriisunnan edistämisessä. Suomi ei osallistu ydinasekieltosopimusneuvotteluihin, koska mahdollinen sopimus ei vähentäisi ydinaseita tai niistä aiheutuvaa uhkaa, ydinasevaltojen pysyessä neuvottelujen ulkopuolella.
- Aseteknologian kehitykseen ja autonomisiin asejärjestelmien sääntelyyn kiinnitetään yhä enemmän huomiota. Aseteknologian kehityksessä huomio on kiinnittynyt myös Geneven sopimuksen mukaisiin kansallisiin uusien aseiden laillisuuden arviointimenettelyihin.
- Yhdysvaltojen uuden hallinnon asevalvontapolitiikan muodostumista seurataan.
- Suomi tukee pyrkimyksiä uudistaa Etyjin asevalvontatyökaluja. Etyjissä on alkamassa osallistujavaltioiden vuoropuhelu turvallisuusuhista ja -haasteista.

Taustaa

Asevalvonta on aina turvallisuuspoliittisesta ympäristöstä riippuvainen. Sen merkitys korostuu vaikeina aikoina. Juuri nyt toimintaympäristössä korostuu uskottava kansallinen puolustus ja pidäkepolitiikka. Puolustuselonteko nostaa esiin turvallisuustilanteen kiristymisen, erityisesti Suomen lähialueilla sekä alueen maiden asevoimien materiaalisen kehittämisen. Kiristyneessä turvallisuuspoliittisessä tilanteessa on entistä tärkeämpää, että monenkeskisistä ja kahdenvälisistä asevalvontasitoumuksista pidetään kiinni. Suomen pääviestinä on asevarustelukierteen välttäminen ja luottamusta lisäävien toimien vahvistaminen erityisesti Suomen lähialueilla, ja globaalitasolla.

Yhdysvallat-Venäjä –akseli on keskeinen, mutta ei ainoa dynamiikkaan vaikuttava tekijä. Toistaiseksi ei ole tietoa siitä, minkä linjan Yhdysvaltojen uusi hallinto asevalvonnassa ja -riisunnassa omaksuu. Käytännön toiminta korostunee entisestään ml. terrorismin torjunta asevalvonnan keinoin. Venäjä-suhteissa uuden Start-sopimuksen toimeenpano ja mahdollinen jatko on keskeinen kysymys, samoin kuin keskimatkan kantaman ohjukset kieltävä INF-sopimus (Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty). Uusi hallinto tulee päivittämään Yhdysvaltojen ydinasepolitiikkaa linjaavan *Nuclear Posture Review*'n Pentagonin johdolla, mutta tarkemmasta aikataulusta ei ole tietoa.

Globaalitasolla teknologian kehitys ja Aasian, erityisesti Kiinan asema vaikuttavat yhä enemmän strategiseen voimatasapainoon. Pohjois-Korea on suurin uhka maan jatkaessa sekä ydin- että ohjuskokeita. Iranin ydinohjelmassopimuksen toimeenpano on käynnissä ja kv. atomienergiajärjestö IAEA valvoo sopimusvelvoitteiden toimeenpanoa. Kv. yhteisö seuraa Iranin toimintaa tarkasti, ml. ohjuskokeet, vaikka ne eivät rikokaan ydinohjelmassopimuksen kirjainta. Ei-valtiolliset toimijat erityisesti Lähi-idässä on toinen asevalvonnassakin huomiota vaativa tekijä. Tavoitteena on estää niin pienaseiden kuin joukkotuhoasemateriaalin päätyminen väriin käsiin. Tämä edellyttää poikkihallinnollisia ja rajat ylittäviä yhteistyötoimia, mukaan lukien vientivalvontaa.

Suomen tavoitteena on vahvistaa globaalia vakautta ylläpitävää normijärjestelmää. Suomi tukee konkreettisin toimin normien toimeenpanoa, esimerkiksi uusien uhkien torjunnassa. Suomi osallistuu useisiin konkreettisiin ydinturvahankkeisiin sekä bio- ja terveysturvallisuusaloitteisiin. Suomella on konkreettista annettavaa yhteistyössä (STUKin, Verifinin, BUOSin ja Seismologian instituutin osaaminen). Suomi osallistuu lisäksi kansainvälisiin vientivalvontajärjestelyihin, jotka täydentävät ja vahvistavat asevalvontasektorin monenvälisiä sopimuksia edistämällä vastuullista vientivalvontapolitiikkaa.

Suomi tukee myös pyrkimyksiä uudistaa **Etyjin yhteydessä sovittuja asevalvontatyökaluja**. Uudistustarve on tunnustettu jo vuosia ja olisi tärkeää päästä eteenpäin. Etyjin osallistujavaltiot hyväksyivät Hampurin ministerikokouksessa joulukuussa 2016 julistuksen, jossa käsiteltiin asevalvonnan ja luottamusta lisäävien toimien merkitystä. Keväällä 2017 aloitetaan jäsenelty vuoropuhelu turvallisuusuhista ja -haasteista. Suomi korostaa myös tarvetta jatkaa työtä sotilaallista luottamusta ja turvallisuutta lisääviä toimia koskevan Wienin asiakirjan uudistamiseksi. Lisäksi ilmatarkkailulentoja koskeva Avoin taivas -sopimus on tärkeä osa luottamusta ja turvallisuutta lisäävien toimien kokonaisuutta. Suomi on mukana Saksan (ns. Steinmeierin aloite Euroopan asevalvonnan uudelleen käynnistämiseksi) koolle kutumassa epävirallisessa ystäväryhmässä.

Kevään ja kesän 2017 asevalvonnan painopisteinä ovat: 1. Asekauppasopimus ATT, jossa Suomi toimii parhaillaan puheenjohtajana, 2. Ydinaseriisunnan edistäminen ydinsulkusopimusta toimeenpanemalla ja muilla konkreettisilla toimilla, joihin ydinasevaltiot osallistuvat, 3. Humanitaarinen miinatoiminta, erityisesti Irakissa ja Syyriassa, mikä palvelee samalla ISILiltä vapautuvien alueiden vakauttamista ja turvallisuuden vahvistamista. Suomi panostaa lisäksi autonomisia asejärjestelmiä koskevaan keskusteluun, isännöi Naton vuotuisen joukkotuhoaseiden leviämisen estämiseen ja asevalvontaan liittyvän kv. kokouksen, sekä EU-asevalvontapäälliköiden epävirallisen kokouksen.

Suomen ajankohtaiset painopisteet

Asevalvontasuurlähettiläs Klaus Korhonen toimii **asekauppasopimuksen** kolmannen osapuolikokouksen (11-15.9.2017 Genevessä) puheenjohtajana ja johtaa kokouksen valmisteluita. Sopimuksen hallinnollinen rakenne on saatu valmiiksi ja Suomen puheenjohtajuuskaudella on siirrytty temaattiseen työhön ja varsinaiseen toimeenpanoon. Suomen puheenjohtajuuskauden tärkeimmät painopisteet ovat: 1) sopimuksen ratifiointitilanteen parantaminen, 2) sopimuksen alla perustettujen työryhmien työn käynnistäminen ja niiden temaattisten painopisteiden määrittäminen sekä 3) sopimuksen vapaaehtoisrahaston (ATT Trust Fund) työn käynnistäminen.

Suomi noudattaa kansallisessa **puolustustarvikkeiden vientivalvonnassa** kansainvälisiä velvoitteitaan. Suomen luvituslinja pohjaa EU:n yhteisen kannan mukaisiin kriteereihin sekä ATT:n velvoitteisiin, jotka on kirjattu myös Suomen kansalliseen puolustustarvikkeiden vientiä koskeviin lakeihin. Myös yritysten

etuna on, ettei puolustustarvikkeita päädy ei-toivottuihin tarkoitukseen. Suomi seuraa tarkasti muiden EU-maiden ja erityisesti pohjoismaiden toimintaa. Keskeisimpiä kriteereitä vientivalvonnassa ovat: ihmisoikeustilanne, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattaminen, alueellinen tilanne ja diversioriski. Kyseessä on aina huolellinen, tapauskohtainen harkinta. Suurin osa suomalaisvienneistä kohdistuu ongelmattomiin maihin, mutta markkinat kasvavat tällä hetkellä ulko- ja turvallisuuspolitiikan kannalta haastavilla alueilla. Huomio kohdistuu erityisesti Lähi-itään, jossa Jemenin ja Syyrian tilanteet aiheuttavat huolta.

Ydinaseriisunnassa YK:n yleiskokous hyväksyi viime vuoden lopulla päätöslauselman koskien ydinaseet kieltävän sopimuksen neuvottelujen aloittamisesta maaliskuussa 2017. Ydinasekieltosopimusta koskevien neuvottelujen aloittamista tuki 110 maata, ja myös kansalaisjärjestöt ovat aktiivisesti neuvottelujen takana. Ydinasevaltiot eivät kuitenkaan osallistu neuvotteluihin tällaisesta sopimuksesta. Myös suurin osa EU- ja länsiryhmän maista ei osallistu neuvotteluihin. Suomen ydinaseriisuntapolitiikka on käytännönläheistä ja johdonmukaista. Suomi tekee ja tukee sellaisia aloitteita, jotka aidosti edistävät ydinaseriisuntaa, turvallisuutta ja vakautta. Suomi ei osallistu ydinasekieltosopimusneuvotteluihin, koska Suomi suhtautuu varauksellisesti tällaisen neuvotteluprosessin käynnistämiseen, jossa ydinasevaltiot eivät ole mukana. Suomi katsoo, että mahdollinen sopimus ei konkreettisesti vähentäisi ydinaseita tai niistä aiheutuvaa uhkaa. Ydinasekieltosopimusneuvottelut voivat lisätä vastakkainasettelua ja vaikeuttaa keväällä alkavaa ydinsulkusopimus NPT:n tarkasteluprosessia. Suomi korostaa NPT:n merkitystä ja tukeen sen asemaa ydinaseriisunnan edistämässä.

Aseteknologian kehityksestä keskustellaan aktiivisesti asevalvonnan foorumeilla. Eräitä tavanomaisia aseita koskevan sopimuksen (CCW) tarkastelukonferenssissa joulukuussa 2016 päätettiin virallisten asiantuntijakeskusteluiden aloittamisesta **autonomisista asejärjestelmistä** (*Lethal Autonomous Weapon Systems, LAWS*). Vuonna 2017 perustettavan valtioiden edustajista koostuvan asiantuntijaryhmän (*Group of Governmental Experts*) tehtävinä on mm. yhtenäisen työmääritelmän löytäminen autonomisille asejärjestelmille sekä keskustelu kansainvälisen oikeuden soveltamisesta. Keskusteluihin ovat nousseet myös jälleen Geneven sopimuksen ensimmäisen lisäpöytäkirjan 36. artiklan toimeenpano eli **kansalliset uusien asejärjestelmien laillisuuden arviointimenettelyt**.

Aseteknologien kehitys nostetaan puolustusselonteossa esiin myös jalkaväkimiinojen poistumisen myötä kehitettävissä suorituskyvyissä. Suomi toimii suorituskykyjen kehitystyössä noudattaen Ottawan jalkaväkimiinojen kieltosopimuksen sitoumuksia. Ottawan sopimus on erittäin kattava sopimus ja asettaa tarkat rajoitukset käytölle, kehitystyölle, tuottamiselle, hankinnalle, varastoinnille ja siirroille.

Suomi toimeenpanee Ottawan sopimusta myös tukemalla **humanitaarista miinatoimintaa** hauraisissa valtioissa. Miinatoiminnalla tuetaan maiden vakautta, turvallisuutta ja kehitystä. Suomi osallistuu ISLiltä vapautuvien alueiden vakauttamiseen tukemalla miinojen ja räjähteiden kartoitusta ja raivausta, alueelle palaavien siviilien valistamista räjähteiden aiheuttamista vaaroista sekä kansallisen kapasiteetin vahvistamista miinauhkan hallinnassa. Vuosina 2017–2020 Suomi tukee humanitaarista miinatoimintaa yhteensä 12 miljoonalla eurolla Irakissa, Syyriassa, Afganistanissa, Somaliassa ja Ukrainassa.